

გლობალური კრიზისების დადებითი მხარეები ეკონომიკური თავისუფლების პირობებში

მარიამ ძევისაშვილი
სტუდ-ს დოქტორანტი

THE POSITIVE SIDES OF GLOBAL CRISES IN CONDITIONS OF ECONOMIC FREEDOM

Mariam Dzebisashvili
GTU, PHD

RESUME

In Mariam Dzebisashvili's article „The positive side of global crises in conditions of economic freedom“ is discussed what is economic freedom and why it's important for the development of the country. We are also familiar with the types of economic crises, their causes and ways to solve them. In this article, we read some interesting facts about how less developed countries can achieve economic success during the global crisis. The example of Georgia is explained, how can we achieve economic benefits under conditions of economic freedom during the global crisis. In the final section of the article the author discusses the pros and cons of the crisis and she makes a comparison, that should lead us to the right decisions.

Keywords: Economic freedom, The global crisis, Economic prosperity, Index of Economic Freedom, Development, Low-developed countries, Resources, Investor.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური თავისუფლება, გლობალური კრიზისები, ეკონომიკური კეთილდღეობა, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი, დაბალი განვითარების ქვეყნები, რესურსები, ინვესტორი.

* * * *

ეკონომიკური თავისუფლება მიჩნეულია ეკონომიკური კეთილდღეობისა და განვითარების მახასიათებლად. იგი ასტიმულირებს სამეწარმეო სახის აქტივობებს. მისი უმთავრესი პრინციპები აძლიერებს ინდივიდს, რაც უპირველეს ყოვლისა, გამოიხატება მისი უფლებების კიდევ უფრო განმტკიცებასა და მეტი არჩევანის მინიჭებაში. ადამიანები კი, რომელთაც გააჩნიათ მეტი არჩევანი და მტკიცე უფლებები, უფრო მეტად იჩენენ სამეწარმეო ინიციატივებს, რაც საბოლოო ჯამში, აისახება უმუშევრობის დონის შემცირებასა და კერძო ინვესტიციების დონის მატებაში. სხვა თანაბარ პირობებში, იგი ხელს უწყობს რესურსების ყველაზე ეფექტიან გადანაწილებას ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებში.

1995 წლიდან, Wall Street Journal-ის ექსპერტები და Heritage Foundation-ის კვლევითი ცენტრი ყოველწლიურად აქვეყნებს მონაცემებს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში ეკონომიკური თავისუფლე-

ბის შესახებ. ამჟამად, ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ინტერუმენტი სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის განსასაზღვრავად.

Heritage Foundation-ის კვლევა მოიცავს მსოფლიოს 186 ქვეყანას და აფასებს მათ 12 კატეგორიის მიხედვით:

- ✓ კანონის უზენაესობა (საკუთრების უფლება, სასამართლოს ეფექტიანობა, მთავრობის კეთილსინდისიერება);

- ✓ მთავრობის ზომა (ფინანსური კეთილდღეობა, საბიუჯეტო დანახარჯები, საგადასახადო ტვირთი);

- ✓ რეგულირების ეფექტიანობა (ბიზნესის თავისუფლება, შრომის თავისუფლება, მონეტარული თავისუფლება);

- ✓ ბაზრის ღიაობა (ვაჭრობის თავისუფლება, ინვესტირების თავისუფლება, ფინანსური თავისუფლება).

საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყანაში მთლიანი შიდა პროდუქტის წარმოების პროცესს ახასიათებს ეკონომიკური კრიზისების პერიოდული გამეორება. ეკონომიკური კრიზისი - ესაა ნორმალურ ეკონომიკურ აქტივობაში მიმდინარე ნეგატიური მოვლენები, დარღვევები, რომელიც დროთა განმავლობაში გადაეცემა ეკონომიკური სუბიექტების ფართო ფენებს და იწვევს ქვეყნის ეკონომიკის ხანგრძლივ ჩამორჩენას მისი პოტენციური დონისგან. ამდენად ეკონომიკური კრიზისები ასახავს ეკონომიკაში არსებულ დისპროპორციებს (ჭარბწარმოების კრიზისები, საკრედიტო კრიზისი და სხვა)

მსოფლიო კრიზისული ვითარება, მიუხედავად მისი დიდი მასშტაბებისა მთლიანად ყველა ქვეყნის ან რეგიონის კრიზისს არ იწვევს, შესაძლებელია გლობალური კრიზისი ლოკალური წარმატების ფაქტორიც კი იყოს. ამრიგად, რიგი ქვეყნების სწორ ეკონომიკურ პოლიტიკას ეკონომიკური თავისუფლების გზით, შეუძლია გაზარდოს ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები, ეკონომიკური ზრდის ტემპი და აღმავლობა.

როგორ შეიძლება განხორციელდეს ეს? როგორც ვიცით, კრიზისის წინა პერიოდში იწყება დაღმავლობა ე.წ. „გაბერილი ბუშტის გასკდომა“, რაც გამოწვეულია აქტივების არარეალურად მაღალი ღირებულებით. ანუ მათი ფასი ბევრად აღემატება მათ ლიკვიდურობის რეალურ შესაძლებლობებს, ამავდროულად მიუხედავად მსოფლიო ეკონომიკური სივრცის ერთიანობისა და მასში მეტწილად ღია ეკონომიკის არსებობისა (ყველა ქვეყნის ეკონომიკა კავშირშია სხვა ქვეყნის ეკონომიკასთან), არიან

ქვეყნები და რეგიონები, რომლებშიც ეკონომიკური აქტივები სხვადასხვა ეკონომიკური და არაეკონომიკური მიზეზებიდან გამომდინარე, რეალურ თავისუფალ საბაზრო ფასთან შედარებით რამდენჯერმე ნაკლები ღირს ან გაცილებით მეტი, ვიდრე რეალური თავისუფალი ღირებულება. აღნიშნული ვითარება ზოგ რეგიონში ხდება კაპიტალის და ფულადი რესურსების ქარბად კონცენტრირების მიზეზი, რაც დროთა განმავლობაში ეკონომიკური კრიზისის წინაპირობას ქმნის. ზოგ რეგიონში კი იწვევს “შიმშილს” ამის განმაპირობებელი ერთ-ერთი სერიოზული ფაქტორია ეკონომიკური თავისუფლება.

კრიზისის წინა პერიოდში, როგორც კი ფინანსური აქტივების მფლობელნი იგრძნობენ მცირედ რყევას, (ეკონომიკის გადახურებას, ერთობლივი მიწოდების გადაბერებას, მთავრობის ადმინისტრაციული რეგულირების სიმძიმეს) ანუ თუ დაიწყოს ეკონომიკური თავისუფლების შეზღუდვა, ფინანსები (ფული) ტოვებს მიმოქცევის სფეროს და ის დროებით შესაძლო რისკების თავიდან აცილების მიზნით, ჩერდება (კონსერვირდება) ბაზარზე ან ეკონომიკაში ხელსაყრელი ახალი ვითარების შექმნამდე, რიგ შემთხვევაში ის გაედინება იმ რეგიონიდან, სადაც „საქმიანობის თავისუფლება“ იზღუდება, კრიზისული ვითარებით თუ ზოგადად ეკონომიკური პოლიტიკით.

აღნიშნული ქმედება ხელს უწყობს კრიზისის გაღრმავებას და აჩქარებს ეკონომიკური დაღმავლობის პროცესს, ამ ფონზე მთავრობები იძულებულიები არიან გაზარდონ ადმინისტრაციული ჩარევის დონე ეკონომიკაში, მისი რეგულირების თვალსაზრისით. ამგვარი რეგულაციური პოლიტიკის გამო კიდევ უფრო იზღუდება ეკონომიკური თავისუფლება.

შექმნილ ვითარებაში საინვესტიციო სახსრების მქონე აგენტები ეძებენ “გაჩერებული” ფულის დაბანდების ადგილებს, ვინაიდან ინვესტიციები მოძრაობენ მოგებისკენ თავისუფალი მოღვაწეობის ადგილებისკენ. ასეთი ალტერნატივის გამოჩენის უდიდესი შესაძლებლობები აქვთ ეკონომიკურად ნაკლებად განვითარებად ქვეყნებს, სადაც აქტივები რეალურზე ნაკლები ღირს და ეს მიმზიდველია მნიშვნელოვანი დაბანდების მოზიდვის თვალსაზრისით, თუ რა თქმა უნდა ისინი შეძლებენ შესთავაზონ თავისუფალი ეკონომიკური გარემო ეკონომიკური საქმიანობისთვის. ანუ საუბარია იმ ფაქტორების მოხსნაზე, რის გამოც ინვესტორები გაურბიან შესაბამის კრიზისულ რეგიონებს და ქვეყნებს.

მუსირებს აზრი, რომ გლობალური კრიზისი აზარალებს ყველას განვითარებულ თუ განვითარებად ქვეყნებს. საქართველოს მაგალითზე ამის არგუმენტი საზღვარგარეთ (განვითარებულ რეგიონებში) სამუშაოდ წასული მოქალაქეები და მათი ანაზღაურება, რამეთუ ისინი სამშობლოში მნიშვნელოვან ფინანსურ აქტივებს აგზავნიან. ეს ფაქტორი ნამდვილად არსებობს, ზოგი მათგანი ეკონომიკური კრიზისის მქონე ქვეყნებში საქმიანობენ, თუმცა ამ

ქვეყნებში, როგორც წესი, ისინი არაკვალიფიციურ სამუშაოს ასრულებენ და ამიტომ კრიზისული ვითარება ნაკლებად აისახება მათზე.

საზღვარგარეთ დასაქმებული მოქალაქეები გამონაკლის შემთხვევაში, თუ იძულებული გახდებიან სამუშაოს უქონლობის გამო დაბრუნდნენ სამშობლოში ესეც დადებითად იმოქმედებს ქვეყნის ეკონომიკაზე. მცირედ დანაზოგთან ერთად ისინი უცხოურ გამოცდილებასაც ჩამოიტანენ მცირე საქმიანობის თვალსაზრისით. ამით ქვეყანას უბრუნდება არა ინერტული არამედ მოტივირებული ადამიანური რესურსი, რომელსაც შეუძლია გადაიქცეს ბიზნესის თუ სხვადასხვა სახის ეკონომიკური საქმიანობის წარმატებულ ფენად. საბოლოოდ კი ქვეყნის ეკონომიკურ პოტენციალს აამაღლებს რაოდენ არასასურველადაც არ უნდა ჩანდეს ეს.

ჯამურად ამგვარი არგუმენტებით მოყვანილი დანაკარგები მცირეა იმ შესაძლებლობებთან და პოტენციალთან შედარებით, რისი გამოყენებაც გლობალური კრიზისული ვითარებისას შეიძლება დიდი მოცულობის საინვესტიციო დაბანდებითა თუ სხვა სიკეთების სახით, რისი მიღებაც სრულად არის დამოკიდებული ეკონომიკური თავისუფლების ხარისხზე და მის ამაღლებაზე.

თანაბარ სტაბილურ ვითარებაში, იმ სიკეთების მიღება, რაც ეკონომიკურად მოწინავე რეგიონების თუ ქვეყნების მოსახლეობის საშუალო ფენას შეუძლია, ჩვენიდან ქვეყნების მოქალაქეების 90%-ს შეუძლია მიიღოს მხოლოდ 7-10 წლის პერსპექტივაში.

გლობალურ კრიზისულ ვითარებაში ეს სიკეთეები (მაგ: ავტომანქანა, საყოფაცხოვრებო ტექნიკა, მომსახურების და წარმოების დანადგარები) შესაძლებელია კრიზისული ფონიდან გამომდინარე „გაიაფდეს“ დაბალ განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისთვის მათი შემოსავლების უფრო მეტად სტაბილურობის გამო.

ზემოთხსენებულიდან გამომდინარე, 7-10 წლიან პერსპექტივაში მისაღები სიკეთეები სავსებით რეალურია მიიღონ 1-2 წელიწადში, რაც ეკონომიკური თუ სოციალური წინსვლის დაჩქარებულ ტემპს წარმოადგენს და რასაკვირველია სწრაფ სვლას ცხოვრების დონის გაუმჯობესებისკენ.

არ ვამტკიცებთ, რომ ზოგადად გლობალური კრიზისი დადებითი მოვლენაა, მაგრამ რეალური კრიზისების არსებობა სახეზეა და ამ ფონზე საჭიროა სწორი პოლიტიკა, რომელიც ყველაზე დადებითად იმოქმედებს, ერთი მხრივ, ეკონომიკურად ჩამორჩენილი ქვეყნების წამოწევისთვის და მეორე მხრივ მოწინავე ქვეყნების კრიზისიდან გამოსაყვანად.

ამრიგად, ეკონომიკურად დაბალგანვითარებულ ქვეყანას გლობალური კრიზისის ფონზე, შეუძლია გაცილებით მეტი მიიღოს ვიდრე დაკარგოს. უფრო მეტიც, სწორი ეკონომიკური პოლიტიკისა და ეკონომიკური თავისუფლების უზრუნველყოფით, შესაძლებელია უფრო ადრე გადაინაცვლონ მაღალი

ეკონომიკური ზრდის და განვითარების მქონდე ქვეყნების რიგებში. ამავდროულად შეიძლება ითქვას, რომ მათთვის ეს შესაძლებლობები გაცილებით მეტია მსოფლიო კრიზისის ფონზე ვიდრე სხვა თანაბარ პირობებში.

განვემორღები, რომ აღნიშნულისთვის საჭიროა ეკონომიკური თავისუფლება და მისი ხარისხის ამაღლება, რაც ხელს უწყობს კაპიტალის კონცენტრაციას, (უცხოური და ადგილობრივი) დაბანდებას და ეკონომიკური საქმიანობის წარმართვას. თავის მხრივ ფულადი კაპიტალის კონცენტრაცია ზრდის საერთო მსყიდველობით უნარს და შესაძლებლობებს აქტივების თავისუფალი შეძენისთვის. აღნიშნული კი ხდება წინაპირობა ეკონომიკური თავისუფლების უზრუნველმყოფი მთავარი ფაქტორის კერძო საკუთრების სათანადო დონეზე არსებობის და მისი ხელშეუხებლობის.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ სწორი ეკონომიკური პოლიტიკით გლობალური კრიზისის ფონზე, როცა გლობალურ დონეზე იზღუდება ნებისით თუ უნებლიედ ეკონომიკური თავისუფლება, კრიზისები და მისი სამთავრობო რეგულირებები გვაძ-

ლევს უნიკალურ შანსს ეკონომიკის ნახტომისებრი განვითარებისათვის. ამავდროულად კრიზისული წამყვანი ქვეყნებისთვის, თუ დამატებით ბარიერები მოიხსნება ქვეყნებს შორის, ეკონომიკურად დაბალგანვითარებული ქვეყნები შესაძლოა იქცნენ მაშველ რგოლებად, მათი ეკონომიკების კრიზისიდან გამოყვანის თვალსაზრისით (კრიზისის გამო გაჩერებული სხვადასხვა საქონლისა და მომსახურების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიების მოთხოვნის სტიმულებით).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. მალხაზაშვილი დ., რას გვიჩვენებს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი. თბილისი: გამომცემლობა „აუდიტი, აღრიცხვა, ფინანსები“, 2008, 223 გვ.
2. სეფაშვილი ე., ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი და საქართველო. თბილისი: გამომცემლობა „ახალი აზრი“, 2003, გვ. 1-26
3. <http://www.economy.ge/> უკანასკნელად გადამოწმებულია-24.09.2019.